

5. Katz R.S. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party [Електронний ресурс] / R.S. Katz and P. Mair. – Режим доступу: www.partyopolitics.org/volume01/v01i1p005.htm
6. Kitschelt H. Citizen–politician linkages: an introduction [Електронний ресурс] / H. Kitschelt and S.I. Wilkinson. – Режим доступу: www.assets.cambridge.org/9780521865050/excerpt/9780521865050_excerpt.pdf.
7. Lipset S. Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments. The West European Party System / S. Lipset, S. Rokkan ; [Ed. by Peter Mair]. – N. Y. : Oxford University Press, 1990. – P. 91–139.
8. Shefter M. Political Parties and the State: The American Historical Experience [Електронний ресурс] / M. Shefter. – Режим доступу: www.books.google.com/books/princeton?id=g6a7LI-1nAoC&printsec=frontcover&source=gbs_summary_r&cad=0#PPA32.
9. Van de Walle N. African Economies and the Politics of Permanent Crisis, 1979–1999 [Електронний ресурс] / N. Van de Walle. – Режим доступу: www.books.google.com/books?id=DSL DL_0s8tMC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ViewA PI#PPR 7, M1.
10. Wolinetz S.B. Beyond the Catch-All Party: Approaches to the Study of Parties and Party Organization in Contemporary Democracies [Електронний ресурс] / S.B. Wolinetz. – Режим доступу: www.olemiss.edu/courses/pol628/wolinetz02.pdf.

УДК 32.001:35.01(477)

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Солових В.П.

кандидат наук з державного управління, доцент
Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

In the article the problem of organization of state administration is investigated in postindustrial society. Possible directions of modernization of state administration are determined in Ukraine.

Анотація

Досліджено проблеми організації державного управління в постіндустріальному суспільстві. Визначено можливі напрями модернізації державного управління в Україні.

Ключові слова

Держава, суспільство, постіндустріальне суспільство, державне управління, моделі державного управління.

I. Вступ

В умовах економічної та політичної кризи для України актуальним стає пошук ефективних моделей державного управління. Можна стверджувати, що державне управління цілком залежить від того, яким чином визначаються функції держави, яка модель діяльності державних органів влади визначена як головна для забезпечення функціонування суспільства. У цьому аспекті важливим стає дослідження проблем різноманітного трактування змісту державно-управлінської діяльності, формування якого відбувалося досить тривалий час. При цьому з'явилися різноманітні концепції держави (наприклад, політична, правова, соціальна держава тощо), які відповідали культурним

та організаційним особливостям суспільства і відображали зміст державного управління. Сьогодні суспільний розвиток утворив новий тип суспільної моделі – постіндустріальний або інформаційний, який вимагає відповідного переосмислення ролі та місця держави й державного управління як концентрованого прояву її діяльності.

Проблема управління постіндустріальним (сучасним) суспільством не нова. У західній науковій думці проблемам дослідження сучасного суспільства присвячені праці Д. Белла, Р. Гейлбнера, А. Гідденса, Л. Зидентопа, Р. Інглхарта, П. Козловськи, А. Пшеворського, Д.А. Раствоу, А. Тоффлера, Ю. Хабермаса, У. Хаттона, Ф. Фукуями та інших. У філософії, політології, соціології, юридичних науках та державному управлінні здійснюються спроби визначити методи та способи управління сучасним суспільством (В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Афанасьєв, В. Бабкін, В. Бакуменко, П. Бурдьє, А. Кім, В. Корженко, Н. Нижник, І. Пригожин, Б. Рассело та ін.). Проте, у більшості досліджень не встановлюються взаємозв'язок між типом суспільства та змістом державного управління.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначити основні напрями модернізації системи державного управління в сучасному постіндустріальному суспільстві.

Держава та регіони

Ця мета детермінує завдання дослідження, а саме:

- визначити основні ознаки сучасного суспільства;
- виявити місце та роль держави в сучасних суспільно-трансформаційних процесах;
- проаналізувати зміст державного управління в сучасному суспільстві;
- дослідити сучасні моделі державного управління;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення державного управління в Україні.

III. Результати

Наприкінці ХХ ст. вже намітилося формування інформаційного суспільства. Як зазначав відомий німецький соціолог Г. Хакен, "технічні можливості, які відкрилися перед людством, особливо, завдяки використанню ядерної енергії, а останнім часом завдяки розвитку генної інженерії та інформатики, сприймаються не лише як благо, але часто й як загроза. Звідси виникають нові вимоги до людських організацій, таких як держава з її інституціями та управлінськими функціями, і постає питання, як організаційні структури сучасного суспільства можуть справитися з проблемами, що виникають в інформаційному суспільстві. Безперечно при цьому, людина стає центральним елементом державно-управлінських процесів, і ми все більше маємо справу з захоплюючою взаємною грою між індивідом, з одного боку, і системою – з іншого" [6]. Те, що ми будемо робити в майбутньому, визначатиметься не стільки високим рівнем розвитку техніки, скільки соціологічними конструктами, особливо знаходженням консенсусу в соціальному плані.

Отже, сьогодні ми маємо справу з новим типом суспільства, яке має певні ознаки, а саме:

- змінюється тип стосунків між людьми. Якщо в індустріальну епоху люди більше спілкувалися з технікою, то в постіндустріальну особливі взаємини, що виникають між людьми спонукають їх до особистого спілкування. При цьому це спілкування відбувається, як правило, за допомогою високотехнологічних засобів;
- інформація та знання стають значущими для суспільства. Критичною стає швидкість розповсюдження інформації та запровадження нововведень. Суспільство існує за рахунок споживання високотехнологічних інформаційних послуг, де значну роль відіграють теоретичні знання;
- у системі суспільних відносин відбувається перехід від "економічних" принципів взаємовідносин до "соціальних". Якщо в індустріальну добу в основу діяльності закладалися виключно економічні

показники (прибуток, рівень платні тощо), то в постіндустріальну епоху людина заради підвищення свого соціального статусу може пожертвувати рівнем заробітної платні;

- відбувається зміна структур управління – перехід від корпоративних структур управління до адаптивних. Це накладає свій відбиток на стиль самого процесу управління та суттєво змінює акценти при прийнятті рішень. Так, процес управління стає гетерогенним, особистісним, антибюрократичним, творчим та інтелектуальним. А значну роль при прийнятті рішень відіграють некомерційні організації.

Яка ж змістовність діяльності держави в таких умовах існування суспільства?

На відміну від попередніх часів (традиційного та індустріального суспільства), в постіндустріальному, змінюються функції та роль держави. Ці зміни, з одного боку, є наслідком соціальних перетворень, а з іншого – визначаються новою структурною та функціональною змістовністю державного управління.

Це призводить до зміни взаємовідносин між державою та людиною (а скоріше соціальними структурами): від визначення мети діяльності кожної людини та побудови відповідних структур до сприяння процесам самоорганізації та саморозвитку людини й створення гнучких структур, що швидко пристосовуються та реагують на суспільні проблеми.

Можна стверджувати, що на зміну політичній, правовій та соціальній державі приходять інноваційна держава, а управління в ній засноване не на адміністративних принципах та суб'єкт-об'єктних відносинах, а на принципах самоорганізації та суб'єкт-суб'єктних відносинах.

Такий тип держави виконує відмінну роль у процесах функціонування суспільства. Так, на зміну структурній організованості на основні ієрархії приходять самоорганізація, що базується на децентралізації влади. На зміну суб'єкт-об'єктним відносинам між державою та людиною приходять суб'єкт-суб'єктні відносини, які розкриваються в діалогічних партнерських комунікативних моделях. Замість обмежувальних функцій виникає необхідність забезпечення свободи та справедливості.

Сама держава зі своєю структурною організацією не зникає, лише трансформується зміст її діяльності, сутність якої полягає в тому, що вона спрямована на забезпечення сталого розвитку й урегулювання соціальних конфліктів. Постіндустріальне, модернізоване суспільство не позбавляє від соціальних конфліктів. Як зазначав відомий американський учений Дж. Ролз, "хоча суспільство і представляє спільне підприємство, що утво-

рюється заради взаємної вигоди, для нього характерні конфлікти інтересів, як, утім, і їх збіг. Збіг інтересів полягає в тому, що соціальна кооперація створює можливості для кращого життя порівняно з тим, якби кожен жив за рахунок власних зусиль. Конфлікт інтересів виражається в тому, що людям небайдуже, як великі вигоди, що отримуються в результаті співпраці, розподіляються між ними, оскільки в процесі переслідування власних цілей вони вважають за краще отримувати більше самим і зменшувати частку, яку потрібно розділити з іншими. Необхідно безліч принципів для того, щоб зробити вибір серед різних соціальних устроїв, які визначають розподіл вигід, і щоб прийти до згоди про цей розподіл. Ці принципи є принципами соціальної справедливості: вони забезпечують спосіб дотримання прав і обов'язків основними інститутами суспільства. Вони ж визначають відповідний розподіл вигід і тягот соціальної кооперації" [4, с. 20].

Характерною особливістю інноваційної держави є те, що в основі її діяльності лежить не уніфікація людської діяльності та нав'язування певних принципів і моделей поведінки, не збереження цінностей (хоча така функція частково залишається, бо без минулого не можливе майбутнє), а створення передумов для особистої ініціативи, для розвитку та запровадження інновацій, що засновані на знаннях. За таких умов основним завданням держави виступає створення передумов для ініціативи людини.

Докорінно змінюється роль держави в процесі управління суспільством. Природа державного управління має дуалістичний характер. З одного боку, для запровадження інновацій необхідні постійні процеси самоорганізації, а з іншого – процеси самоорганізації відображають необхідність стабілізації.

У сучасній теорії державного управління було створено ряд моделей організації системи державного управління. Так, Г. Пітерс у своїй праці [8] виділяє три моделі державного управління, які в сучасному світі можуть виступати альтернативами для адміністративної (класичної) моделі державного управління, а саме:

1. Ринкова модель (публічний менеджмент) – базується на ринкових принципах організації системи державного управління, орієнтації на результат у процесі діяльності органів влади.

2. Партиципативна модель, в основі якої лежить принцип передачі більшості повноважень на нижчий рівень державного управління, який безпосередньо працює з громадянином.

3. Модель тимчасової організації, коли структури державного управління утворюються залежно від необхідності розв'язання

певної проблеми і після того, як це відбувається, структура зникає.

Сучасне суспільство є складною системою. Процес управління системами, що характеризуються нелінійністю та відкритістю, – дуже складне завдання. Перш за все, основною проблемою є те, що поведінка таких систем залежить від великої кількості складових, що взаємодіють. Кожна локальна дія або локальне втручання може призвести до зовсім несподіваних глобальних змін. Наступною, але не менш важливою ознакою, що характеризує поведінку складних систем, є процес швидкого (лавиноподібного) розвитку процесів. В основі такої поведінки у складних системах лежить "нелінійний позитивний зворотний зв'язок". У технічних науках існує поняття негативного зворотного зв'язку, що повертає систему до стану рівноваги. Позитивний зворотний зв'язок, навпаки, виводить систему зі стану рівноваги. Він є основним джерелом нерівноважності в системі і тому є необхідним джерелом для еволюції в складних системах. Завдяки позитивному зворотному зв'язку у складних системах відбувається швидкий процес збільшення кількості речовини пропорційно її концентрації в цій системі. Так, висловлювання "гроші роблять гроші" є метафоричним виразом цього процесу в економіці.

Досить тривалий час система розвивається стабільно й врівноважено. Таким чином, оминаючи поріг неквапливого зростання, вона починає розвиватися надшвидко і стає нестабільною, що зумовлює появу сприятливих умов для флуктуацій.

У системі під впливом флуктуацій починається швидкий процес самоорганізації. При цьому сприйнятливості системи до флуктуацій не однакою. Вона залежить від просторової топології системи. Малі збурення, якщо вони впливають на периферію складної системи, можуть бути не поміченими через те, що в системі відбувається процес прискореного збігання інтенсивної області дії до центру структури системи. Але якщо малі збурення впливають на центр системи, це приводить до прискорення процесу самоорганізації.

Отже, для управління складними системами необхідно:

- визначити топологію структури системи, визначивши її центральні та периферійні складові;
- встановити баланс між джерелами та стоками для оцінювання стану системи (нерівноважний або рівноважний);
- виявити можливі структури-атрактори для саморозвитку системи;
- організувати вплив на систему для початку процесу самоорганізації.

Спробуємо проаналізувати можливості управління суспільством як складною системою,

використовуючи описану вище методику. Характер взаємодії між соціальним середовищем та системою суспільних інститутів залежить від внутрішнього стану суспільної системи. Можна виділити три стани суспільної системи, що визначають характер цієї взаємодії. Два з них є основними, а третій включає ознаки як першого, так і другого і тому є перехідним.

Перший – це стабільний стан. Основною ознакою стабільного стану є сформована структура системи суспільних інститутів, які певною мірою відповідають потребам та інтересам більшості суспільства. У такому стані спостерігається “структурна стійкість” системи суспільних інститутів, тобто не виникають нові елементи, що мають значний вплив на систему в цілому. Суспільна система приймає найбільш сприятливу для функціонування на сучасному етапі структуру суспільних інститутів. Іншими словами, стабільний стан є структурою-атрактором існування системи суспільства в певний час. Таке суспільство є цілком консервативним і тому несприйнятливим до новацій та змін, а нові структурні елементи, якщо вони і виникають, майже не впливають на діяльність системи.

Другий – нестабільний стан – на противагу стабільному, характеризується “флуктуаційним шумом” [3, с. 93], що проявляється у: хаотичному загостренні соціальних конфліктів; зростанні політичної нестабільності, основною ознакою якої є значний вплив опозиції на прийняття політичних рішень; поглибленні економічної кризи (падіння рівня виробництва, значна інфляція). Тобто в усіх сферах суспільного життя спостерігається невизначеність. У такому стані суспільна система характеризується структурною нестабільністю, що виявляється у виникненні нових структур, що вже справляють відчутний вплив на функціонування системи в цілому. Нестабільне суспільство дуже сприйнятливе до зовнішніх незначних впливів флуктуацій, тому дії однієї людини можуть суттєво впливати на систему в цілому. Якщо подивитися на структуру системи суспільних інститутів, то для нестабільного стану характерний постійний рух її елементів відносно один одного.

Третій – відносно стабільний стан, включає ознаки як першого, так і другого. Тобто флуктуаційний шум присутній тільки в окремих сферах суспільного життя. Наприклад, нестабільність, що спостерігається в економічній сфері, не відображається в інших сферах, тобто рівень цієї нестабільності не настільки значний, щоб вплинути на інші підструктури суспільної системи. Цей стан суспільства більш схожий на стабільний, але в будь-яку мить може перетворитися в нестабільний, якщо нестабільність буде посилюватися й тривати довгий час, тому він є

перехідним від стабільного до нестабільного стану і навпаки.

Стабільний та нестабільний стани постійно змінюють один одного в часі. Цей процес відбувається під впливом різних зовнішніх і внутрішніх факторів, які є різними для переходів “нестабільне-стабільне суспільство” та “стабільне-нестабільне суспільство”.

Перехід “нестабільне-стабільне суспільство”, пов’язаний із суто психологічним прагненням кожної людини мати гарантії свого існування, тобто до стабільності, є першим фактором. Природне прагнення системи суспільних інститутів мати структуру, яка б була найменш сприйнятливою до зовнішніх впливів є другим фактором. Стабільна “структура-атрактор” притягує до себе нестабільну систему, стабілізуючи її. Наприклад, якщо на підприємстві спостерігається спад через зміни в навколишньому середовищі, що є певною ознакою нестабільності, то на ньому починається процес структурної перебудови, наприкінці якого формується структура, яка пристосована до нових зовнішніх умов.

Перехід від стабільного до нестабільного стану суспільства більш складніший і пов’язаний з відкритістю системи.

У суспільстві постійно відбувається “обмін енергією, речовиною, інформацією з навколишнім середовищем” [3, с. 156], тому відкритість є основною ознакою суспільства. Її можна охарактеризувати як таку, що складається з двох частин: матеріальної та соціальної.

Матеріальна відкритість – це обмін речовиною, енергією та іншими матеріальними цінностями із зовнішнім середовищем, який необхідний для підтримки життєдіяльності суспільства. В основному цей обмін відбувається в економічній сфері і є джерелом для її існування.

Соціальна відкритість – це можливість вільного переходу з однієї соціальної групи в іншу та обміну інформацією між різними соціальними групами в межах як однієї, так і кількох держав. Основним проявом соціальної відкритості є дії людей. При соціальній відкритості більшість членів суспільства “прагне соціального піднесення” [2, с. 196], тобто прагне своїми діями досягти, того, щоб мати більший вплив на суспільство.

Значущість соціальної та матеріальної відкритості неоднозначна для розуміння поняття відкритості суспільства. Для з’ясування цього питання ми виділили ряд співвідношень матеріальної та соціальної відкритості в суспільстві:

- 1) матеріально та соціально закриті суспільство;
- 2) матеріально відкрите та соціально закриті суспільство;
- 3) матеріально закриті та соціально відкрите суспільство;

4) матеріально та соціально відкрите суспільство.

Спробуємо провести аналіз, у якому випадку суспільство є відкритим, а в якому закритим.

Перший та четвертий випадок не викликають запитань: у першому випадку суспільство – закрите, а в четвертому – відкрите. Найбільший інтерес викликають друге та третє співвідношення. У другому випадку життєдіяльність суспільства забезпечується завдяки обміну із зовнішнім середовищем, але доступ до інформації обмежено, тому цілком упевнено можна сказати, що таке суспільство є закритим. Типовим прикладом такого суспільства був Радянський Союз. У третьому випадку суспільство може задовольнити свої життєві потреби, завдяки, наприклад, географічному розташуванню, але в ньому постійно відбувається обмін інформацією, тому таке суспільство можна назвати відкритим. Тобто основною ознакою відкритого суспільства є його соціальна відкритість. Слід зазначити, що на сьогодні більшість країн світу є як матеріально, так і соціально відкритими.

Перехід “стабільне-нестабільне суспільство” відбувається завдяки як матеріальній, так і соціальній відкритості. Матеріальна відкритість є основним джерелом існування суспільної системи і в певні періоди може бути дестабілізуючим фактором. Наприклад, запаси корисної речовини постійно скорочуються, але потреби в них мають тенденції збільшуватися, що приводить до необхідності перебудови виробництва таким чином, щоб воно ефективніше працювало в умовах дефіциту, а це на певний час зумовлює нестабільність в економічній сфері, що може позначитися на системі суспільства в цілому.

Соціальна відкритість також є джерелом переходу “стабільне-нестабільне суспільство”. Постійний обмін інформацією між різними соціальними групами приводить до зміни рівня потреб, інтересів і типу соціальних комунікацій. Але такі швидкі зміни не збігаються зі швидкістю зміни суспільних інститутів, що продиктоване внутрішніми причинами їх організації, тому виникають певні протиріччя між очікуваннями людей та мож-

ливостями суспільних інститутів, яке призводить до нестабільності в суспільстві.

Отже, суспільство в процесі свого існування, під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, постійно переходить від стабільного до нестабільного стану і навпаки. Але поведінка людей у періоди стабільності й нестабільності в суспільстві спостерігається різна.

Наступна проблема управління суспільством пов'язана з прогнозуванням реакції на дії, що впливають на нього (управлінські впливи).

Реакція суспільства на управлінські впливи характеризується непередбачуваністю, непостійністю та неповторністю і призводить, іноді, до зовсім несподіваних результатів. Така неординарність поведінки суспільства обумовлена його нелінійністю. Дж.Ф. Форестер (1987 р.) писав: “Ми живемо в дуже нелінійному світі” [7, с. 104].

Для того, щоб відбулися зміни, необхідно, щоб відбувся резонанс між глобальною та колективною метою. Тоді відбувається відхід системи від точки рівноваги й починається процес самоорганізації, завдяки якому виникає новий спонтанний порядок у системі. Спонтанний він тому, що в його формуванні не беруть участь зовнішні сили, а лише внутрішні.

Самоорганізація, в силу нелінійності системи, може привести до різних наслідків. У результаті переходу системи в нестабільний стан вона починає самоорганізовуватися у зовсім непередбачуваному напрямку, завдяки тому, що існує декілька альтернативних шляхів розвитку (структур-атракторів). Графічно цей процес зображається у вигляді “біфуркаційної” моделі (див. рис.). А, В, С – точки біфуркації. Поява точок В, С пов'язана з тим, що система в моменти нестабільності може змінювати напрями свого розвитку, завдяки сприйнятливості до незначних дій, що впливають на неї (флуктуацій), тому в ці моменти дії однієї людини можуть привести до колосальних змін у системі, якщо вони будуть правильно організовані. Отже, під впливом флуктуацій у нестабільному стані суспільства починається спонтанний процес самоорганізації, що приводить до його якісного перетворення.

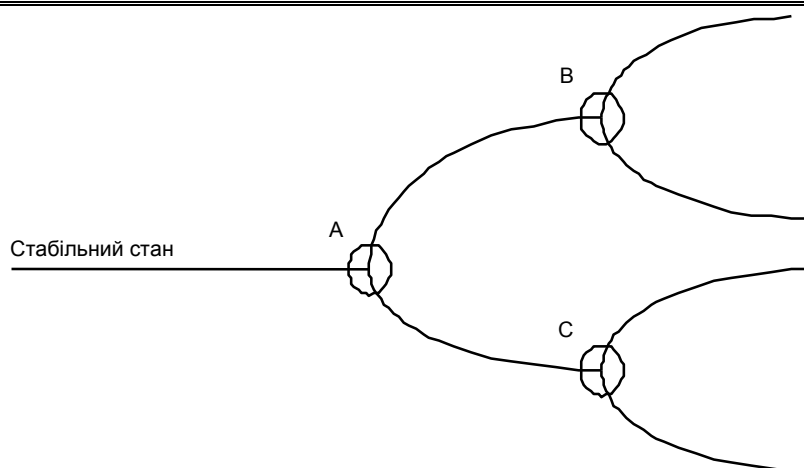

Рис. Біфуркаційна модель процесу переходу системи в нестабільний стан

Але процес самоорганізації зумовлює не тільки позитивні наслідки, а й негативні. Досить часто на всіх можливих рівнях при ухваленні демократичних рішень спостерігається деякою мірою патова ситуація, в якій мала група або мала партія врешті-решт може породити відхилення. Цей приклад, мабуть, показує, що сама по собі сліпа віра в ефекти самоорганізації може мати фатальні наслідки. Система раптово починає рухатися в абсолютно несподіваному й одночасно небажаному напрямку.

Дуже часто процеси самоорганізації залишають "за бортом" людину, не враховуючи її інтереси. Наприклад, у ринковій економіці, де основною метою суб'єкта економічної діяльності є отримання прибутку, процес самоорганізації може призвести до появи структур, що не враховують ті сфери суспільного життя, які є неприбутковими, але мають велике значення для суспільства. Це, в першу чергу, заклади освіти, культури, охорони здоров'я; тому повинна існувати не тільки природна стабілізація суспільства, а й здійснюватися штучна – впровадження, завдяки управлінським діям, певних стабілізаційних елементів у суспільну систему.

Постійні зміни в суспільстві періодів стабільності та нестабільності, що є природним, можуть мати не тільки позитивні наслідки, а й негативні. Це пов'язано з тим, що періоди нестабільності, якщо вони продовжуються протягом тривалого часу, призводять до катастрофічних наслідків. Довготривалі періоди стабільності можуть спричинити застої у суспільстві, а той, у свою чергу, негативну тенденцію відставання від інших країн. У зв'язку з цим виникає необхідність штучного регулювання процесів стабільності та нестабільності. Тобто потрібне управління процесами, які відбуваються в суспільстві. Таку функцію традиційно виконує держава.

Основними тенденціями існування суспільних систем більшості країн світу є: процеси змін, що відбуваються з великою швидкі-

стю в економічній сфері, і стабільність у політичній та соціальній сферах життя суспільства; тому більшість країн світу є відносно стабільними. Держава в них виконує дуалістичну функцію: з одного боку, стабілізаційну, а з іншого – дестабілізаційну. Наприклад, антимонопольний закон є дестабілізаційним фактором економічної діяльності, бо призводить до виникнення основного джерела змін – конкуренції.

Водночас держава має забезпечувати соціальну відкритість, яка пов'язана з розв'язанням проблеми справедливості в суспільстві. З цієї позиції, під справедливістю слід розуміти: 1) рівномірний розподіл тягаря громадянства, тобто тих обмежень свобод, що необхідні для суспільного життя; 2) рівність громадян перед законом; 3) закони, що існують у державі, повинні не підтримувати і не засуджувати окремих громадян, групи чи класи; 4) безсторонність правосуддя; 5) рівне користування перевагами, а не лише обмеженнями, які держава може запропонувати громадянам [4]. Тобто виникає необхідність обмеження свободи, тому дуже важливо визначитися зі ступенем свободи, яку мають громадяни, не створюючи загрози безпосередньо для свободи. Захист рівня свободи, що залишився, є основним завданням держави. Процес приблизного визначення рівня свободи є основним завданням законодавства.

Для забезпечення соціальної відкритості в суспільстві необхідно, щоб держава надавала рівні можливості всім соціальним групам та не віддавала перевагу нікому. Вона має створити такі умови, щоб стимулювати політичну боротьбу за обстоювання громадянами своїх свобод, оскільки "якщо зникне бажання громадян відстоювати свою свободу, то може зникнути й сама свобода" [2, с. 221]. Але основним завданням держави є забезпечення здійснення цього процесу мирним, цивілізованим шляхом. Отже, держава має створити умови, за яких виконувався б запропонований принцип

справедливості, як необхідний для соціальної відкритості держави.

Швидкі зміни відбуваються в процесах самоорганізації, але основною їх умовою є нестабільність. Нестабільність несе в собі негативні тенденції: якщо процес нестабільності буде мати місце у суспільстві тривалий час, це може призвести до катаклізмів, тому роль держави в нестабільні періоди має зводитися до впровадження стабілізаційних впливів на суспільну систему, які повинні проявлятися не в пасивній ролі спостерігача процесів, як у стабільні періоди, а навпаки у значному втручанні в них.

Яскравим прикладом такого втручання є перегляд ролі держави в часи економічної кризи, що охопила більшість країн світу. Так, у США та Європі держави активно втручаються в економічні справи з метою стабілізації ситуації.

IV. Висновки

Щодо ролі держави у суспільстві та функцій, які вона має виконувати для забезпечення швидкого розвитку суспільства, можна зробити такі висновки.

По-перше, держава повинна сприяти процесам самоорганізації в суспільстві, для цього вона має забезпечити його відкритість.

По-друге, структура держави повинна бути стійкою до процесів нестабільності в суспільстві, і тому основою її створення має бути демократичний устрій.

По-третє, політика держави має формуватися залежно від внутрішнього стану суспільства. В моменти стабільності для генерації розвитку суспільства держава повинна виконувати дестабілізаційні функції. А в моменти нестабільності держава має навпаки виконувати стабілізаційні функції. Ця плінність у політичній поведінці держави викликана необхідністю створення умов якісного та швидкого розвитку суспільства.

Отже, у сучасному світі відбувається поступовий перехід від індустріального до постіндустріального суспільства. Такий перехід змінює пріоритетні напрями діяльності в економічній сфері, породжує нові типи соціальних зв'язків та комунікацій, ставить нові вимоги до відносин між державою та суспільством і вимагає парадигмального переосмислення державного управління.

Відбувається структурна перебудова економічної сфери. Так, для індустріального суспільства був характерний розподіл робочої сили на користь виробництва та видобування. У сучасному світі цей перерозподіл зміщується у бік сфери різноманітних послуг.

На сьогодні головними ресурсами стають інформація та знання. Влада поступово переходить до соціальних груп, які виробляють та контролюють розповсюдження цих типів ресурсів. Зростає роль самоорганізації в процесах функціонування суспільства. Все вищезазначене спонукає до розроблення нових підходів до державного управління, які адекватно б відповідали вимогам часу.

Література

1. Николис Г. Самоорганизация в неравновесных системах: От диссипативных структур к упорядоченности через флуктуации / Г. Николис, И. Пригожин. – М. : Мир, 1979. – 512 с.
2. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / К. Поппер ; пер. з англ. О. Коваленка. – К. : Основи, 1994. – Т. 1. – 444 с.
3. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой / Илья Пригожин, Изабелла Стенгерс. – 2-е изд. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 310 с.
4. Ролз Дж. Теория справедливости / Джон Ролз ; Новосибирский ун-т. – Новосибирск, 1995. – 536 с.
5. Тоффлер Е. Третья Хвиля / Елвін Тоффлер. – К. : Всесвіт, 2000. – 475 с.
6. Хакен Г. Самоорганизующееся общество [Электронный ресурс] / Г. Хакен ; пер. с нем. Е.Н. Князевой. – Штутгарт : Институт теоретической физики : Центр синергетики, 2003. – Режим доступа: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Article/Hak_SamOb.php.
7. Forrester J.W. Nonlinearity in High-Order Models of Social Sestems / J.W. Forrester // European Journal of Operational Research. – 1987. – № 30. – P. 104–109.
8. Peters G.B. New Vision of Government and Public Service / G.B. Peters // New Paradigms for Government: Issues for the Changing Public Service. – San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 1994. – P. 295–321.